

A zsidóság nyelvei

*Kell-e magyarul tudni a Rabbiképzőben?
Bevezetés*

Biró Tamás

biro.tamas@btk.elte.hu, <http://birot.web.elte.hu>

2014. szeptember 30.

Praktikus dolgok:

- A kurzus honlapja: <http://www.biot.hu/courses/2014-orzse/>
- Biró Tamás: biro.tamas@btk.elte.hu
<http://biot.web.elte.hu/>, <http://www.biot.hu/>
- Kérdés, óhaj, panasz („fogadóóra”): emailes egyeztetés alapján.
- Esetlegesen pótóra?

Az óra céljai

- „A zsidóság nyelvei”:
zsidó kultúra és történelem egy sajátos megközelítésben
- Ízelítő a nyelvészet – különösen a szociolingvisztika – területeiről,
módszertanából,...
- ...ugyanis hagyományosan a nyelvészet a Rabbiképző tananyagának
mindig is a részét képezte:
 - sémi nyelvészet: héber, arámi, egyéb sémi nyelvek (különösen arab, szír)
 - történeti-összehasonlító nyelvészet
 - középkori rabbik nyelvészeti tevékenysége
- Az óra jellege: előadás + beszélgetés, közös munka, stb.

Követelmények, praktikus dolgok:

- Irodalom:

Dobos Károly Dániel. Sém fiai: A semi nyelvek és a semi írásrendszerek története (Pázmány Egyetem eKiadó, és Szent István Társulat, 2013).

Bányai Viktória és Bíró Tamás, Az északnyugati sémi nyelvek – ugariti, héber, arámi (ELTE digitális egyetemi jegyzet, 2006).

- További rövidebb olvasmányok a honlapon

– felhasználónév, jelszó

Követelmények, praktikus dolgok:

- Jegyszerzés:
 - órai munka (10%): hozzászólások, kritikai észrevételek.
 - a félév során beadandó házi feladatok (30%): nyolcból hat (6×5%)
 - félévvégi (írásbeli) vizsga (60%)

Az első félév terve

- Október 2.: Kell-e magyarul tudni a Rabbiképzőben? Bevezetés
- Okt. 9. és 16.: [Az őszi ünnepek miatt elmarad]
- Október 23.: [A nemzeti ünnep miatt elmarad]
- Október 30.: Vajon a Biblia nyelvén beszélt Dávid király? Bibliai héber és tiberiási héber
- November 6.: “Salom” és “szalaam”: vezet-e út a közös ‘békéhez’? Héber, arab, összehasonlító nyelvészet
- November 13.: Sém és Hám fiai? A héber nyelv helye az afroázsiai és a sémi nyelvcsaládban
- November 20.: “Sibbolet” vagy “szibbolet”? Kánaáni nyelvek és dialektuskontinuum
- November 27.: Mezőgazdasági naptár, alagútfúrás és cserépdarabok. Héber feliratok az első szentély korából
- December 4.: Tárgyalás a városfalon keresztül. A közel-kelet nyelvi képe az i.e. 8. században
- December 11.: “Se” vagy “aser”? Hónapneveink és a bibliai héber három korszaka
- December 18.: Héber betűk, héber írás, héber helyesírás

Második félév

- A Biblia nem-maszoretikus hagyományai: a Septuaginta, Qumran és a szamaritánusok nyelve
- Miért írtak le a rabbik egy addig csak szóban használt nyelvet? A misnai héber nyelv kialakulása
- Mi köze a seprűnek az arámihoz? A kései misnai héber
- Virágozhat-e egy holt nyelv? A héber sokfélesége a középkorban
- Zsidó kultúra arab nyelven
- A héber nyelvtanítás ezer éve
- Hogyan alakult ki a jiddis és a ladino?
- Csipkerózsika-álom és Eliezer Ben-Jehuda csókja? A héber nyelvújítás narratívái
- Szükségszerű, hogy az újkori zsidó államban héberül beszélnek?
- Sémi-e az izraeli nyelv?
- Veszélyben van a héber az orosz alija után? Tönkreteszi az angol a többi nyelvet?
- Milyen kihívások elé állítja a nyelvet az internet kora? Héber és számítógépes nyelvészet
- A hallgatók által megfogalmazott kérdések és válaszok

Kívánságok?

- ??

Kellett-e magyarul tudni a Rabbiképzőben?

Egy történet a 19. század végéről

Elsass Bernát (1866–1939), Kecskeméti Lipót (1865–1936) és Kohlbach Bertalan (1866–1944)

Egyenlőség, 1889. február 17.

„**A zsidó költők pessimismusá**”-ról tartott felolvasást folyó hó 11-én este dr. *Kecskeméti* Lipót a szeminárium nagy termében. E felolvasásokat tudvalevőleg a rabbiképző intézet kebelében fennálló »Theologiai egylet« rendezi, melynek tagjai csak a felső tanfolyam hallgatói lehetnek. Dr. *Kecskeméti*, ezen egylet elnöke, *szép* számú közönség előtt – hangsúlyozzuk a *szép* szót, mert a hallgatóság jórésze *szép* fiatal hölgyekből állott – nagyon tudományosan és ritka *szép* nyelvezettel, sőt költői lendülettel fejtegette a pessimismust a zsidó költészetben, és a költészetben egyáltalán. Kifejtette és a héber eredeti után készített sikerült fordítások nyomán bebizonyította, hogy pl. *Salamon Ibn Gabirol pessimismusa*, borzasztó leírása a halálnak, a halál utáni enyészetnek, az élet végtelen hivatásának és semmiségének, nem azt akarja elérni, hogy hát, ha olyan haszontalan az élet, akkor élni, törekedni nem érdemes, hanem tisztán és kizárólag az erkölcsök javítását célozza. Ezt a hallgatóság szívesen el is hitte, már csak azért is, mert valóban szépen volt előadva; azt azonban, kivált *szép* hölgyeink alig tudták megérteni, miért kellett a tisztelt rabbijelölt urnak oly végtelenül elvont és tudományos tárgyat választani. A felolvasásokat végtére nem tudósok és zsidó theologusok számára rendezik, hanem a közönséggel – ha nem csalódom, ez a célja – akarják megismertetni és megszerettetni a zsidó történetet és tudományt.

Egyenlőség, 1889. február 17.

Hányan voltak ott, kik a Gabirol vagy Immanuel Rómi nevét legelőször hallották? Mit kezdjenek ezek az előadó pompás fejtegetéseivel? Tanulhatott, elvihetett-e magával a közönség valamit abból, a mit hallott? Semmit. Legfőlebb azt a meggyőződést, hogy dr. Kecskeméti gyönyörűen beszél magyarul és hogy igen jeles declamator. Figyelemmel kísérik a külföldön rendezett hasonló felolvasásokat és eszünkbe jutnak a néhány évvel ezelőtt dr. *Kayserling* által a magyar fővárosban tartott felolvasások: itt, mint ott ezrével tódult a közönség a felolvasási terembe, itt, mint ott tanult és vitt magával a hallgatóság valamit, ha hazament, szóval tudomást szerzett magának oly dolgokról, miket az előtt nem tudott. Dr. Kecskeméti felolvasása lehet pompás tudományos dissertáció, de a »közönséget«-et, melyre végtére a felolvasások rendezősége is számít egy kicsit – mondjuk ki a kemény szót – csak untatta, mert meg nem értette. Tartsanak az urak *ismeretterjesztő, népszerű* felolvasásokat, minőkről programjukban szóltak és a közönséget hálára kötelezik. Mirevaló az a tudákoskodás laikusok előtt, kiket a zsidó ismeretektől ilyen előadások inkább elijesztenek, mintsem vonzanák. – A II. felolvasást dr. *Elsas* Bernát rabbijelölt németül tartja meg f. hó 18-án este 6 órakor a szeminárium disztermében. Tárty: „*Das Hohelied*”.

Szabolcsi Miksa Ziegler Ignác rabbiavatása kapcsán
(*Egyenlőség*, 1888):

„[Ziegler (Cziegler) Ignác] még egy másik meglepetésben is részesítette ismerőseit, abban t.i., hogy daczára hogy tótvidékről való, mégis kifogástalan, sőt pompás magyarsággal tartotta felavatási beszédét.”

Kódváltás: Milyen nyelven beszélnek?

- Egy dal:
<http://www.youtube.com/watch?v=DuTuKufvgO4>
- Hetiszakasz:
<http://www.youtube.com/watch?v=ZnTUGoEmhhA>
- Munkácsi rebbe:
<http://www.youtube.com/watch?v=ucL9pM0G7wU>
- Ros hasana:
<http://www.youtube.com/watch?v=J2vNRJ2HZ3g>

Házi feladat

Következő órára: olvasandó és házi feladat

1. Olvasandó: Dobos Károly, *Sém fiai*, 164—180.

2. Többszínűség a hétköznapijaink során:

- Vezessen „többszínűségi naplót”: a következő hetek során figyelje meg és jegyezze fel, hogy mikor (milyen szituációban, kivel kommunikálva, milyen témáról) milyen nyelven hall, olvas, beszél.
- Készítsen a naplójából egy anonimizált összefoglalót.
- Az összefoglalót küldje el emailben a *biro.tamas@btk.elte.hu* címre.
- **Határidő**: október 29., szerda dél (12:00).

Viszlát jövő szerdán!